

УДК 346.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.3.26>

ТОПОНАР О.І.

**НОРМАТИВНА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА СКЛАДОВІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ****REGULATORY AND ORGANIZATIONAL COMPONENTS OF THE CIRCULAR
ECONOMY IN UKRAINE**

У статті розглядаються нормативна та організаційна складові впровадження циркулярної економіки в Україні, визначаються чинники та обмеження, що впливають на реалізацію принципів циркулярної економіки. Проаналізовано сучасний стан законодавчого регулювання та стратегічного планування, зокрема на основі Національної стратегії управління відходами до 2030 року, Закону України «Про управління відходами» та галузевих законів, які формують правову та інституційну основу циркулярної економіки. Показано, що процес впровадження циркулярної економіки в Україні перебуває у фазі активного розвитку, проте стикається з низкою перешкод, зокрема законодавчими прогалинами, недостатнім стимулюванням бізнесу, низьким рівнем інвестицій та наслідками воєнної агресії. Наголошено на необхідності гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, створенні ефективних механізмів реалізації політик на галузевому та регіональному рівнях, а також запровадженні стимулюючих інструментів для бізнесу та громадянського суспільства. Особлива увага приділена ролі нормативній та організаційній складовим у забезпеченні системної координації між державними органами, підприємствами та іншими зацікавленими сторонами. Стаття підкреслює стратегічне значення циркулярної економіки для післявоєнного відновлення України, підвищення ресурсоефективності, екологічної безпеки та сталого розвитку країни.

Ключові слова: циркулярна економіка, економіка замкнутого циклу, сталий розвиток, нормативно-правове регулювання, організаційна складова, післявоєнне відновлення, європейська інтеграція, екологізація економіки, управління відходами.

The article examines the regulatory and organizational components of the implementation of the circular economy in Ukraine, identifies factors and limitations that affect the implementation of the principles of the circular economy. The current state of legislative regulation and strategic planning is analyzed, in particular on the basis of the National Waste Management Strategy until 2030, the Law of Ukraine "On Waste Management" and sectoral laws that form the legal and institutional basis of the circular economy. It is shown that the process of implementing the circular economy in Ukraine is in a phase of active development, but faces a number of obstacles, in particular legislative gaps, insufficient business incentives, low investment levels and the consequences of military aggression. The need to harmonize Ukrainian legislation with European standards, create effective mechanisms for implementing policies at the sectoral and regional levels, as well as introduce incentive instruments for business and civil society is emphasized. Particular attention is paid to the role of regulatory and organizational components in ensuring systemic coordination between state bodies, enterprises and other stakeholders. The article emphasizes the strategic importance of the circular economy for the post-war recovery of Ukraine, increasing resource efficiency, environmental safety and sustainable development of the country.

Key words: circular economy, closed-loop economy, sustainable development, regulatory and legal regulation, organizational component, post-war recovery, European integration, greening of the economy, waste management.

Постановка проблеми. Враховуючи сучасні обставини в Україні, постає нагальна потреба у вирішенні комплексних викликів, що охоплюють соціальну, економічну та екологічну сфери суспільного життя. Обраний державою вектор сталого розвитку визначає необхідність реалізації низки завдань, які потребують, серед іншого, належного нормативно-правового врегулювання. Такий стратегічний підхід формує нову модель державної політики, у якій екологічна та соціальна відповідальність інтегрується в основу економічної діяльності.

Нині українське законодавство перебуває в активній фазі трансформації, що зумовлено як адаптацією нормативної бази до правових стандартів Європейського Союзу, так і врахуванням особливостей стану війни з російською федерацією. Формування нормативного поля для становлення циркулярної економіки потребує системного та комплексного підходу, який враховує національні інтереси та одночасно відповідатиме вимогам євроінтеграційного процесу.

Водночас реалізація принципів циркулярної економіки в Україні стикається з низкою перешкод. Серед них – законодавчі прогалини, недостатнє стимулювання бізнесу до впровадження циркулярних моделей виробництва та низький рівень інвестиційної підтримки. Додатковим викликом є військова агресія з боку РФ, яка стримує трансформаційні ініціативи на різних рівнях економіки. Проте ця деструктивна ситуація водночас створює імпульс для розвитку ініціатив, спрямованих на формування ресурсоефективної та стійкої моделі функціонування вітчизняного господарського сектору.

Стан дослідження. Тема циркулярної економіки сьогодні активно обговорюється як на законодавчому рівні так і в практичному та науковому просторі. Рівень інтересу до принципів циркулярної економіки в академічних колах зростає, кількість робіт від року в рік примножується в чисельності та дозволяє бачити проблеми на шляху до її впровадження у динаміці реального часу та відображає її проєкцію для виявлення та вирішення недосконалостей і прогалин в різних її площинах.

Проблеми побудови економіки замкненого циклу актуальні у багатьох країнах світу. Їх досліджували різні вчені у галузі економічних та соціальних наук, права, історії, філософії, політології тощо. Серед українських вчених, що займались дослідженнями впровадження циркулярної економіки можна виділити: І. Зварич, Н. Трушкіна, М. Нагари, Т. Білоусько, Т. Салашенко, О. Кушнір, Н. Мазур, Н. Клевцевич та інших, які у своїх статтях концентрують увагу на дослідженні різних аспектів циркулярної економіки, а саме: концептуальних, організаційних, правових, економічних, екологічних; політичних, соціальних тощо.

Метою статті є аналіз нормативної та організаційної складових впровадження циркулярної економіки в Україні, виявлення основних проблем та прогалин у законодавчому та інституційному регулюванні, а також обґрунтування напрямів їх подальшої гармонізації з європейськими стандартами та стимулювання практичної реалізації циркулярних моделей у економіці.

Виклад основного матеріалу. Перехід до принципів циркулярної економіки для України – це не просто слідування світовим тенденціям, а стратегічна необхідність, що має вирішальне значення для її післявоєнного відновлення та сталого розвитку. Замість лінійної моделі, яка призвела до значного накопичення відходів і виснаження ресурсів, дана модель пропонує шлях до економічного зростання через інновації, ефективне використання ресурсів та екологічну безпеку.

Впровадження циркулярної економіки в Україні базується на нормативній та організаційній складових, які є ключовими для її успішної реалізації на практиці. Ці елементи формують правову основу, визначають інституційну структуру та забезпечують координацію зусиль усіх зацікавлених сторін.

Нам близька думка М. Нагари, яка вважає, що циркулярна економіка сприяє оптимізації систем виробництва і споживання через реалізацію нелінійної економічної моделі, що ґрунтується на екоінноваційній взаємодії природи і людини, знижуючи протиріччя факторів еколого-індустріального простору. Також вона стверджує, що циркулярна економіка є базисом реалізації екологічних інновацій та підвищення екологічної відповідальності на основі обґрунтовано ресурсо- та енергоспоживання, зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище, розвитку соціально інтегрованого суспільства [1, с. 69-70].

Ми погоджуємось з думкою шановних Т. Салашенко та В. Самойленко, які у своїй статті “Нормативно-правове забезпечення розбудови циркулярного підходу в Україні”, наголошують на тому, що стратегічна реалізація циркулярного підходу залежить від переосмислення підходу: від управління відходами до управління ланцюгами доданої вартості на всьому життєвому циклі продукції. Сьогоднішня ситуація в Україні може стати каталізатором для більш швидких і рішучих дій у напрямку циркулярної економіки. Відновлення після війни повинно включати

впровадження передових циркулярних технологій. Велика частина відповідальності за впровадження циркулярного підходу лежить на приватному секторі, для якого необхідно створити справедливі та конкурентоспроможні умови порівняно з європейськими виробниками [2, с. 162].

Також Т. Білоусько слушно підсумовує, що для успішної реалізації принципів циркулярної економіки Україні необхідно вжити ряд заходів, зокрема розробити нову законодавчу базу, що охоплює всі етапи життєвого циклу продукції. Важливим є також створення державних програм підтримки для бізнесу, що переходять на циркулярні практики, які повинні включати фінансові та податкові стимули, технічну підтримку та навчальні ініціативи. Попри труднощі, що супроводжують реалізацію циркулярної економіки в умовах війни та економічної нестабільності, її імплементація є необхідною для досягнення сталого розвитку. Вона не тільки допоможе зменшити екологічний вплив і покращити управління ресурсами, але й сприятиме довгостроковій економічній стабільності та розвитку країни. Тому циркулярна економіка повинна стати основою для розробки нових стратегій та політик, спрямованих на забезпечення стійкого економічного та екологічного розвитку в Україні [3].

Тож, з огляду на думку українських науковців, що досліджують процеси інтеграції моделі циркулярної економіки в Україні ми виділяємо деякі першочергові завдання нормативно-організаційного характеру: розробка єдиної стратегії та політики у сфері циркулярної економіки, адаптація законодавства до норм і директив ЄС, запровадження економічних стимулів для бізнесу, інституційне забезпечення координації між владою та приватним сектором, розвиток екологічної освіти й підвищення суспільної обізнаності, а також розширення міжнародного співробітництва у сфері технологій переробки та повторного використання ресурсів.

Процес становлення циркулярної економіки в Україні, хоча й поступається за масштабами та результативністю більшості держав Європейського Союзу, однак уже отримав певне інституційне підґрунтя у вигляді низки стратегічних та програмних документів, що засвідчують початок системного руху в цьому напрямі.

Так, Національною Стратегією управління відходами в Україні до 2030 року затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р визначено, що проблема, на розв'язання якої спрямована ця Стратегія, полягає у необхідності вирішення критичної ситуації, яка склалася з утворенням, накопиченням, зберіганням, переробленням, утилізацією та захороненням відходів і характеризується подальшим розвитком екологічних загроз. Проблема відходів в Україні вирізняється особливою масштабністю і значимістю як внаслідок домінування в національній економіці ресурсоемних багатовідхідних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики. Значні масштаби ресурсокористування та енергетично-сировинна спеціалізація національної економіки разом із застарілою технологічною базою визначали і надалі визначають високі показники утворення та нагромадження відходів [4]. Тобто, ця Стратегія слугує фундаментом для проведення циркулярної моделі економіки, оскільки визначає основні принципи, що закладені в даній моделі. Вона визначає ієрархію управління відходами головним пріоритетом, що лежить в основі циркулярної економіки. У ній передбачено наступну послідовність дій: запобігання утворенню відходів, підготовка до повторного використання, переробка, інші види відновлення (зокрема з отриманням енергії) та, як крайній захід, захоронення. Такий підхід змінює акценти з простого видалення відходів на їхнє повторне використання та переробку.

На законодавчому рівні організація та впровадження циркулярної економіки в українське правове поле вже реалізовується в низці законодавчих та підзаконних актів.

Закон України “Про управління відходами” від 20.06.2022 № 2320-IX який є ключовим нормативним актом в розбудові циркулярної економіки в Україні та визначає правові, організаційні, економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення відходів, зниження негативних наслідків від діяльності з управління відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, рециклінгу і відновленню з метою запобігання їх негативному впливу на здоров'я людей та навколишнє природне середовище [5]. І хоч даний Закон не включає конкретних стимулів для запровадження принципів циркулярної економіки все ж він служить фундаментом для подальшої розбудови нормативно-організаційної складової у вигляді галузевих законів та різнит підзаконних актів.

Розглянувши деякі галузеві закони, звернемо увагу на Закон України “Про надання будівельної продукції на ринку” від 02.09.2020 № 850-IX в якому чітко декларує технічний регламент і визначає правові та організаційні засади введення в обіг або надання будівельної продукції на ринку шляхом встановлення правил для вираження показників, пов'язаних із суттєвими

експлуатаційними характеристиками такої продукції, а також застосування щодо такої продукції знака відповідності технічним регламентам [6]. Даний закон є прикладом нормативно-правової гармонізації української будівельної галузі з нормативами ЄС. І хоч він досить опосередковано відповідає принципам циркулярної економіки та не зосереджений безпосередньо на переробці чи повторному використанні, та все ж створює фундаментальні передумови для цього стимулюванням підвищення рівня експлуатаційних вимог до виробника, що має прямий вплив на довговічність продукту.

Таким чином, аналіз окремих рамкових та галузевих законів дає підстави стверджувати, що нормативно-правова база України поступово набуває рис, які відповідають європейським вимогам і водночас формують передумови для інтеграції принципів циркулярної економіки у різні сектори господарської діяльності. Проте рівень системності та комплексності цього процесу ще потребує вдосконалення, що зумовлює необхідність оцінки сучасного стану та визначення ключових проблем її правового забезпечення.

Окрім законодавчого забезпечення, важливим аспектом впровадження циркулярної економіки є її організаційна складова, що охоплює інституційні механізми, координацію між державними органами, місцевим самоврядуванням, бізнесом та громадянським суспільством. В Україні наразі відсутній єдиний уповноважений орган, відповідальний за формування та реалізацію політики у сфері циркулярної економіки, що знижує ефективність координації дій. Функції управління та регулювання розподілені між кількома центральними органами виконавчої влади, зокрема Міністерством економіки, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури, що призводить до дублювання повноважень і ускладнює практичну реалізацію концептуальних положень.

Важливою умовою становлення циркулярної економіки є також наявність дієвих організаційно-економічних інструментів. До яких належать: створення ринків вторинної сировини та умов для її збуту, стимулювання розвитку переробної промисловості, впровадження принципів розширеної відповідальності виробника, розвиток державно-приватного партнерства та формування кластерів, що об'єднують виробників, споживачів і переробників. Особливої уваги потребує рівень територіальних громад, де саме реалізація локальних ініціатив здатна забезпечити найбільш відчутний ефект. Пілотні проекти у громадах, які вже впроваджуються за підтримки міжнародних програм, доводять ефективність локальних моделей співпраці органів влади, бізнесу та громадськості.

Водночас чинна система організаційного забезпечення циркулярної економіки в Україні все ще перебуває на етапі становлення. Відсутність чітких механізмів міжвідомчої координації, недостатня інтеграція політик на галузевому та регіональному рівнях, а також брак фінансових та інституційних стимулів для бізнесу знижують результативність впроваджуваних заходів. Саме тому одним із першочергових завдань держави має стати створення єдиного координаційного центру, здатного забезпечити комплексність і узгодженість дій, гармонізацію нормативної бази з правом Європейського Союзу та інтеграцію національних пріоритетів із загальноєвропейськими.

В підсумку можна визначити кілька тез, що відображають сьгоднішні реалії процесу впровадження циркулярної економіки та, зокрема, нормативно-організаційні особливості її реалізації. Процес реалізації циркулярної економіки в Україні знаходиться у фазі активного впровадження та вже реалізований в низці стратегій, рамкових та галузевих законів та підзаконних актів, яке свідчить про чіткий стратегічний вектор на сталий розвиток та безпечне майбутнє. Разом з тим, дослідивши ключові нормативно-правові акти, які регулюють процес впровадження циркулярної економіки очевидним є той факт, що чинна нормативно-правова база наразі перебуває у стані формування та не забезпечує комплексного регулювання всіх процесів. Прийняті закони та стратегії здебільшого мають декларативний характер і не завжди передбачають дієві механізми реалізації, фінансування та контролю. Відсутність системної координації між різними секторами економіки та органами державної влади знижує ефективність впровадження даної моделі. Тому подальший розвиток правового забезпечення циркулярної економіки в Україні потребує гармонізації з європейським законодавством, конкретизації механізмів реалізації політик на галузевому та регіональному рівнях, а також створення стимулюючих інструментів для бізнесу й громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Нагара М. Б. Циркулярна економіка: генезис, структура, особливості. Економіка та держава. 2021. № 10. С. 68–73. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.10.68

2. Салашенко Т. І., Самойленко В. С. Нормативно-правове забезпечення розбудови циркулярного підходу в Україні Бізнесінформ. 2024. № 10. С. 159–174. DOI: <https://doi.org/10.32983/222-4459-2024-10-159-174> (дата звернення: 01.12.2024)

3. Білоусько Т. Ю. Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство. 2024. Випуск 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-52> (дата звернення: 01.12.2024)

4. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження КМУ від 8 листопада 2017 р. № 820-р. Офіційний вісник України. 2017 р. № 94. стор. 61. стаття 2859. Код акта 88063/2017.

5. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. Відомості Верховної Ради. 2023. № 17. Ст.75.

6. Про надання будівельної продукції на ринку: Закон України від 02.09.2020 № 850-IX. Відомості Верховної Ради. 2021. № 14. ст.119.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 29.09.2025.